

TIENERCOLLEGE

Aaneengesloten onderwijs van 10 tot 14 jaar

Wordt de kloof tussen primair en voortgezet onderwijs overbrugd?

Onder diverse namen wordt er de laatste jaren op verschillende plaatsen in Nederland opnieuw geprobeerd de kloof tussen primair en voortgezet onderwijs te overbruggen. Het zogenoemde 10–14-onderwijs is een combinatie van de laatste twee groepen van de basisschool met de eerste twee klassen van de middelbare school. Het talenonderwijs wordt gedeeltelijk geïntegreerd aangeboden.

REITZE JONKMAN

De laatste tien jaar is zich een kleine revolutie aan het voltrekken in de onderwijsvorm voor 10- tot en met 14-jarigen. Niet alleen wordt er met het verschijnsel ‘Tienercollege’ (of welke naam er verder maar aan gegeven wordt) gepoogd de kloof tussen primair onderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo) te dichten, ook wordt (opnieuw) gewerkt aan de personalisering van het leerproces. De leerlingen volgen zoveel mogelijk een eigen leerroute die hen op het bij hen passende niveau voor het vervolg in de derde klas moet brengen. In het regeerakkoord van Rutte III is afgesproken dat het zogeheten 10–14-onderwijs meer ruimte krijgt. Deze vorm van over-

brugging zou een (deel van de) oplossing voor de vroegtijdige schoolselectie kunnen zijn.

Een van de eerste scholen met dit concept was in 2012 het Tienercollege in Gorinchem. Leerlingen van groep 7 mochten de volgende vier jaar aaneengesloten op dezelfde school blijven om pas aan het eind van klas 2 hun vervolgonderwijs mavo (vmbo-t), havo of vwo te kiezen. Vele scholen zouden nadien overal in Nederland dit voorbeeld volgen. Een van de doelen van deze aanpak is namelijk dat de keus voor het vervolgonderwijs bewuster en beter onderbouwd wordt gemaakt, zodat de kans op teleurstellingen wordt verkleind. Daarmee wordt een oplossing geboden voor het aloude probleem van een te vroege school-

Foto: Tom van Limpt

selectie. Met je twaalfde weet je nog zo weinig van wat je aan leercapaciteiten in huis hebt, dat je eigenlijk maar wat kiest – met alle problemen van dien. Bij ruim dertig procent van de leerlingen wijkt het onderwijsniveau dat daadwerkelijk bereikt wordt af van het oorspronkelijke advies aan het eind van de basisschool, bleek eerder uit onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen.

Nog een ander nadeel doet zich vaak gelden bij de overstap rond het twaalfde jaar. Aan het einde van het po is de basis gelegd om steeds meer het eigen leerproces in handen te nemen. De overgang naar het vo veroorzaakt in de reguliere aanpak vaak een breuk in dit proces. Met de twee extra jaren van het 10–14-concept

heb je als leerling langer tijd om te rijpen en oefening te krijgen in het onderwijs dat bij je past.

Verskillende varianten

De onderwijsopzet van het 10–14-concept is ook een reactie op het klassieke busopstellingonderwijs dat sterk docentgestuurd is en met standaardmethoden wordt uitgevoerd. In het spoor van het eerste tienercollege zijn de jaren erop verschillende varianten ontstaan waarbij accenten anders worden gelegd. Een zo’n variant is te vinden bij De LeerOnderneming in Ridderkerk, een initiatief van de Onderwijsgroep Zuid-Hollandse Waarden voor PO en VO. Met meerdere openbare basisscholen en het Gemini College ontwikkelde het team een eigen vari-

Het onderwijsaanbod bestaat niet uit afzonderlijke vakken, maar uit zes inhoudelijke domeinen, die het mogelijk maken dat leerlingen de vakken in samenhang leren

ant op het 10–14-concept. Het onderwijsaanbod bestaat niet uit afzonderlijke vakken, maar uit zes inhoudelijke domeinen, die het mogelijk maken dat leerlingen de vakken in samenhang leren (zie kader 1).

Voor elk domein zijn er modules ontwikkeld. Een module bestaat niet uit lessen, maar uit leeractiviteiten, waarbij ‘leren door doen’ centraal staat. Het ontwikkelen van vaardigheden, vervat in tien bouwstenen (zie kader 2), is een belangrijk element van het onderwijsconcept van De LeerOnderneming. Zo is er bij het domein Communication, waar de taalvaardigheden onder vallen, voor gekozen deze zoveel mogelijk te integreren bij andere leeractiviteiten.

Voor elk domein is een zestal modules per leerjaar ontworpen. In de modules zijn de kern- en leerdoelen van het leerjaar verwerkt. Aan het eind van elke module is er een concreet eindproduct zoals een presentatie, een film of een spel. Voor het maken van dit product worden verschillende vaardigheden ingezet.

Bij elke module staan steeds weer andere bouwstenen centraal. De leerkracht/docent begeleidt de ontwikkeling van de bouwstenen en het proces tijdens het werken met de modules. De modules zijn voor de leer-

lingen beschreven op een leerlingenkaart. Daarin staat wat de doelen van de module zijn, welke stappen ze kunnen nemen om de doelen te bereiken, welke bouwstenen ze moeten inzetten en ontwikkelen, en naar welk eindproduct ze toewerken. Aan het eind van een module reflecteren de leerlingen op hun ontwikkeling van de bouwstenen en op het resultaat.

Perspectief 10–14 in Sneek is een recent initiatief van begin vorig schooljaar. Het werkt integraal met het concept van De LeerOnderneming. Het overkoepelende motto is ook hier ‘Leren door doen’; aan de hand van concrete opdrachten als ‘Maak een reclamefilm/pe/een tentoonstelling’ worden verschillende (taal)vaardigheden in stelling gebracht, meestal in groepjes, maar ook individueel als de leerling daarvoor kiest. Centraal staat dat de uitdaging bij de leerling past. Voor het domein Communication wordt bij Nederlands daarnaast ook elke dag zelfstandig werken op de computer met het programma Muiswerk voorgeschreven. Elke leerling oefent op eigen niveau spelling en grammatica. Het is dus niet allemaal vrijheid, blijheid. De leerkracht/docent (idealiter bevoegd voor po én vo) coacht de leerlingen bij hun keuzes. Aan de hand van leerlingenkaarten kie-

Aan het eind van elke module is er een concreet eindproduct zoals een presentatie, een film of een spel. Voor het maken van dit product worden verschillende vaardigheden ingezet

Math rekenen, wiskunde en economie
Science wetenschap & techniek, biologie, scheikunde en natuurkunde
Creation drama, muziek en beeldende vorming
Culture aardrijkskunde, geschiedenis en (kinder)literatuur
Communication taal, spelling, begrijpend lezen, Engels, Frans, Duits en Spaans
Care & Choice lichamelijke opvoeding, burgerschapsvorming, koken en verkeer

Kader 1. Geïntegreerd vakkenaanbod binnen het concept van De LeerOnderneming

Kader 2. De bouwstenen van de domeinen (De LeerOnderneming Ridderkerk)

zen de leerlingen zelf in welke volgorde zij deze willen afwerken.

Een andere variant is te vinden bij Spring High in Amsterdam. Het kenmerkende hier is dat er wordt gewerkt in thema's en met vakintegratie. Elke van de drie perioden van het schooljaar heeft een eigen thema, dat voor elke leerling eindigt met een eindproduct. Met zo'n eindproduct kan beoordeeld worden of de einddoelen voor de betrokken vakken bereikt zijn. In bijvoorbeeld het eindproduct dat gaat over een mobiele app over klimaat en duurzaamheid, zijn de leerdoelen van natuur en techniek verwerkt. De presentatie ervan is in het Engels. Spring High werkt daarnaast met twee projectmiddagen per week, waarin leerlingen in een project aan drie tot vier geïntegreerde vakken werken. Ze volgen deze vakken buiten de projecten ook als 'losse' vakken.

En werkt het?

Uit actuele literatuur komt een hoopvolle kijk op de aanpak van de tienercolleges naar voren. Leerlingen zouden veel kunnen hebben aan een aanpak die specifiek op hun leeftijd en ontwikkelingsfase is afgestemd. Samen leren in heterogene groepen van verschillende schoolniveaus stimuleert niet alleen de motivatie maar ook de resultaten (Van Houtte, 2010; Vernooij, 2009). Recent onderzoek toont aan dat leerlingen in deze leeftijdsfase het beste tot hun recht komen onder begeleiding van voor hen betekenisvolle anderen en in een pedagogisch klimaat waarin zij gekend worden (Nelis & Van Sark, 2016).

Marie-Christine Opdenakker, hoofddocent onderwijskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen, benoemt in een artikel in *Trouw* (Dujardin, 2019) de pluspunten van

deze vorm van onderwijs: 'Uit diverse onderzoeken blijkt dat vroege selectie en differentiatie in het onderwijs in het bijzonder ongunstig zijn voor kinderen met laagopgeleide ouders, laatbloeiers en jongens. Initiatieven om de keuze voor een onderwijsniveau uit te stellen en de overgang te versoepelen, zijn in het bijzonder gunstig voor deze groepen.' Frank Cornelissen, onderwijswetenschapper aan de Universiteit van Amsterdam, geeft in hetzelfde artikel daarentegen aan dat zo'n brede tienerschool niet per se voor alle leerlingen goed is. 'Je ziet dat getalenteerde leerlingen juist wél profiteren van vroege selectie. Zij kunnen zich al vroeg optrekken aan andere bollebozen. Ik weet niet of ouders van dit soort kinderen voor een brede tienerschool in de rij zullen staan.'

Opbengsten

Er zijn nu meer dan tien tienercolleges met namen als De Overstap, Tiener College, Spring High, Onderwijsroute 10-14, De Tienerschool en De LeerOnderneming. De succesfactoren en knelpunten zijn door onderzoeksbureau Oberon inmiddels in beeld gebracht in twee rapporten (Bekkers et al., 2019; Exalto et al., 2018). De onderzoekers concluderen dat er veel winst zit in de uitwisseling tussen po en vo. De onderlinge contacten tussen de professionals komt de onderwijskwaliteit ten goede en biedt mogelijkheden om te differentiëren naar niveau. Zo leren de docenten van de leerkrachten werkwijzen om te differentiëren in hun onderwijs. De leerkrachten leren op hun beurt van de inhoudelijke verdieping die de docenten aan kunnen brengen. Bovendien wordt veelal gewerkt aan het ontwikkelen van doorlopende leerlijnen. Het vernieuwend onderwijsconcept maakt dit mogelijk,

bij andere po- of vo-initiatieven gebeurt dit weinig.

Als er één bestuur is of er een goede samenwerking tussen de betrokken po- en vo-besturen is, geeft dit ook meer kans op succes. Bovendien verhoogt het vakoverstijgend en thematisch werken ook nog eens de motivatie van leerlingen. De verbinding tussen leerdoelen bij verschillende vakken maakt het onderwijs betekenisvoller voor hen. Door het gepersonaliseerd leren kunnen leerlingen hun eigen doelen stellen en in hun eigen tempo leren. Ook de goede begeleiding in het ontwikkelen van zelfstandigheid en eigenaarschap is een succesfactor. Het uitstel van de keuze voor het vo, de doorlopende leerlijnen po en vo en de uitwisseling tussen leerkrachten en docenten maken de opbrengsten van de tienercolleges dus uniek in vergelijking met een gescheiden po en vo.

Ondanks de genoemde succesfactoren blijven er toch ook verbeterpunten over. De ontwikkeling van vakoverstijgend en thematisch werken en gepersonaliseerd leren kosten veel tijd. Het volgen, signaleren en begeleiden van leerlingen is een aandachtspunt, omdat leerlingen niet altijd gemotiveerd zijn om te werken aan de vakken waarvoor dat het hardst nodig is. En er bestaan nogal wat knelpunten in de huidige wet- en regelgeving, die gericht is op een gescheiden po en vo. Door de verschillende cao's krijgen de leraren een verschillende waardering voor dezelfde werkzaamheden. De meeste leraren hebben geen dubbele bevoegdheid, wat het schakelen tussen de lagere en hogere schooljaren problematisch maakt. Bovendien komt de eindtoets in het tweede jaar ('groep 8') op een onlogisch moment,

omdat er binnen het 10–14-concept nog geen keuze gemaakt hoeft te worden. Het is nu dus geen eindtoets, maar een tussentoets. En ten slotte blijft er natuurlijk nog een groot probleem bestaan: na het tienercollege volgt er toch een breuk bij de overstap naar het reguliere voortgezet onderwijs.

Toekomst

De scholen zelf zien de onderzoeksresultaten als hoopvolle uitkomsten, al zullen er nog wel harde noten gekraakt moeten worden. Gezien de opbrengsten met de gekozen onderwijsvorm voor de maatschappelijke middengroepen is in ieder geval een deel van de oplossing voor de vroegtijdige schoolselectie bereikt. Misschien zet de ingezette revolutie voort en komt uiteindelijk toch nog een zekere vorm van middenschool tot stand. In de jaren zeventig startte PvdA-minister Jos van Kemenade een experiment met leerlingen van 10 tot 16 jaar van verschillende niveaus die naar dezelfde school gingen. Deze gezamenlijke schoolgang moest de gelijkheid van kansen bevorderen. Zijn ideaal kwam echter nooit echt van de grond. Het tienercollege lijkt momenteel hogere ogen te gooien.

Wat de vakintegratie voor het talenonderwijs oplevert, is evenwel onduidelijk. Er is weinig empirisch onderzoek gedaan naar de effectiviteit ervan. Dit is sowieso moeilijk omdat er veel verschillende varianten bestaan, waardoor het lastig aan te tonen is in hoeverre en hoe leerprestaties en motivatie bevorderd worden. Alleen om deze reden zou het interessant zijn straks goed te gaan kijken naar hoe de overgang naar de derde klas van het regulier voortgezet onderwijs verloopt en speciaal naar het onderdeel taal. ■

Meer informatie over het 10–14-concept van de genoemde initiatieven is te vinden op <tienercollege.nl>, <www.deleeronderneming.nl>, <www.tienercollegenijmegen.nl> en <www.perspectief014.nl>.

LITERATUUR

- Bekkers, H., Exalto, R., & Vegt, A. L. van der. (2019). *Monitor 10-14 onderwijs: Tweede tussenrapportage*. Oberon.
- Dujardin, A. (2019, 19 februari). Op de tienerschool kun je nog even rijpen. *Trouw*. <https://www.trouw.nl/nieuws/op-de-tienerschool-kun-je-nog-even-rijpen~b934bd80>
- Exalto, R., Damstra, G., Klein, T., Vegt, A. L. van der, & Weijers, S. (2018). *Monitor 10-14 onderwijs: Eerste tussenrapportage*. Oberon.
- Houtte, M. van. (2010). De structurele hervorming van het secundair onderwijs: De weg naar gelijke kansen? *Impuls voor Onderwijsbegeleiding*, 41(1), 8–17.
- Nelis, H., & Sark, Y. van. (2016). *Talent binnenstebuiten: Daag jongeren uit met hun talenten aan de slag te gaan*. Kosmos.
- Vernooij, K. (2009, 17 september). *Omgaan met verschillen nader bekijken: Wat werkt?* Onderwijs maak je samen. <https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/actueel/omgaan-met-verschillen-nader-bekijken-wat-werkt>

Les Misérables

La Belle Epoque

Het leven van zestiger Victor verandert enorm wanneer zijn vrouw besluit een andere relatie aan te gaan en hem op straat zet. Victor is geen man die met zijn tijd is meegegaan. Daarom schakelt zijn zoon het bedrijf van Antoine in, die hem kennis laat maken met een nieuwe en unieke manier van entertainment. Antoinet bedrieff biedt zijn klanten namelijk de kans om door een combinatie van slimme trucages en het naspelen van gebeurtenissen terug in de tijd te gaan, naar een moment naar keuze. Victor besluit de meest memorabele week uit zijn leven te herbeleven, de week waarin hij zijn grote liefde voor het eerste ontmoette, veertig jaar eerder. Als de periode eindigt, is Victor bereid om zich in de schulden te steken om de illusie nog even aan te laten houden. *La Belle Epoque* is een erg leuke film, maar misschien iets meer geschikt voor volwassenen dan voor jongeren.

La Belle Epoque – verkrijgbaar op dvd

Les Misérables

Stéphane, nog maar net verhuisd van Cherbourg naar Parijs, komt terecht in de anticriminaliteitsbrigade van Montfermeil in het 93e arrondissement. Eigenlijk heeft hij geen enkel idee hoe het leven in de buitenwijken eruitziet. Hij ontmoet Chris en Gwada, zijn nieuwe collega's en twee door de wol geverfde agenten. Al snel ontdekt Stéphane de spanningen tussen de verschillende bendes van de wijk. Wanneer ze tijdens een interventie de controle dreigen te verliezen, filmt een drone hun kleinste daden en acties. *Les Misérables* is een schitterende, maar ook ontluisterende film van de Franse regisseur Ladj Ly. Het leven in de *banlieues* staat ver van Stéphane af en hij schrikt van de rauwheid van zijn omgeving en collega's. Als beelden van de drone laten zien wat de agenten hebben gedaan, veranderen de rollen volledig. De jongeren van de wijk veranderen van prooi tot jagers en hun doelwit is de politie. Heel geschikte film voor in de klas, maar door de heftige beelden wel alleen voor in de bovenbouw.

Les Misérables – verkrijgbaar op dvd en blu-ray

Il Traditore

Begin jaren tachtig blijkt de vrede binnen de Siciliaanse maffia, de Cosa Nostra, van korte duur. Korte tijd nadat de vrede is gesloten begint een onderlinge slachtpartij. Tommaso Buscetta, een belangrijk lid, duikt onder in Brazilië. Intussen worden zijn vertrouwelingen en zelfs zijn zonen een voor een vermoord. Wanneer Buscetta opgepakt wordt en uitgeleverd aan Italië, maakt hij kennis met rechter Falcone. Dan neemt hij een beslissing die zijn leven en de geschiedenis zal veranderen: hij zal als eerste de omerta (zwijgplicht) doorbreken. *Il Traditore* vertelt het waargebeurde verhaal achter het Maxi-proces (1986–1992) tegen de maffia in Palermo. Zo nu en dan uiterst gewelddadige, maar prachtige film, niet zozeer geschikt voor in de klas, maar een aanrader voor liefhebbers van de Italiaanse film.

Il Traditore – verkrijgbaar op dvd

En ten slotte blijft er natuurlijk nog een groot probleem bestaan: na het tienercollege volgt er toch een breuk bij de overstap naar het reguliere voortgezet onderwijs